

KOŠČIČNI ŠKRATEC *COENAGRION ORNATUM* PRVIČ ZABELEŽEN TUDI V SAVINJSKI DOLINI

Koščični škratec *Coenagrion ornatum* je v Sloveniji ogrožen in zavarovan, kot vrsta s Priloge II *Direktive o habitatih* pa je šele v zadnjih letih deležen nekaj več naravovarstvene in siceršnje pozornosti. Izvorno naseljuje dobro osončene, počasi tekoče plitve potoke in povirja z zmerno do močno razvito vodno in obvodno vegetacijo. Danes velik delež najdb koščičnega škratca izvira iz antropogeno predrugačenih ali sekundarnih habitatov v kulturni krajini, kjer ga najdemo v melioracijskih jarkih in kanalih, katerih ekološke razmere so podobne tistim v primarnih bivališčih (ŠALAMUN in sod., 2018). Je pretežno nižinska vrsta, največ najdb pri nas je na Ljubljanskem barju ter v Vipavski in Mirnski dolini, sledijo Goričko in vzhodni del Prekmurja (ŠALAMUN & GOVEDIČ, 2019; VINKO, 2016; BAHOR, 2017; ŠALAMUN in sod., 2018).

Tokrat poročam o zanimivi najdbi koščičnega škratca iz okolice Braslovč, torej s skrajnega zahodnega roba Celjske kotline oz. zahodnega dela Spodnje Savinjske doline. Že nekaj časa sem imel namen v širši okolici doma preveriti nekatere potoke in kanale v rodovitni ravnici ob Savinji in še nekoliko vzhodneje ob Ložnici, prav z namenom iskanja koščičnega škratca, ki iz tega dela Slovenije še ni bil znan.

SLIKA 1. Parček koščičnega škratca *Coenagrion ornatum*
(Braslovče, potok Lagvaj, 9-VI-2019; Foto: M. Bedjanič).

Dne 1-VI-2019 se je končno ponudil čas in lep sončen dan, kar sem izkoristil za »skok« do bližnjega potoka Lagvaj, približno kilometer severno od Braslovč in 400 m jugovzhodno od zaselka Zgornje Gorče (GK 503345, 127954; alt. 303 m). Potok je z gozdnatimi Dobrovljami v ozadju, bogato obrežno in vodno zarastjo ter zadostno osončenostjo že na prvi pogled mnogo obetal. In prvi kačji pastir, ki sem ga ugledal je bil – no, kdo drug kot prav koščični škratec! In to nikakor ne en sam, ampak sem jih na približno 350 metrskem odseku naštel kar okoli 40. Skupno število osebkov je bilo še višje, saj sem opazoval še 15 sveže izleвлjenih osebkov, pa 5 mladostnih samcev in 3 mladostne samice, 5 zrelih samic, 15 kolesljev in 5 odlaganj jajc. Na lokaliteti sem se mudil med 13.05-13.35, vreme je bilo lepo sončno, nekoliko vetrovno in sem ter tja se je čez sonce za kratek čas pripodil kakšen oblak. Sicer so koščičnemu škratcu delali družbo še rani plamenec *Pyrrhosoma nymphula*, sinji presličar *Platynemis pennipes*, modri bleščavec *Calopteryx virgo* in pasasti bleščavec *C. splendens*, vendar je bil prav koščični škratec daleč najštevilčnejši.

Na potok sem se vrnil zelo na kratko že čez nekaj dni, 4-VI-2019, vendar pozneje, ob 16.15, ko je odonatna aktivnost že počasi ugašala. Popisal sem nekaj samcev koščičnega škratca ter v njegovi družbi še sinjega presličarja ter oba bleščavca.

SLIKI 2 in 3. Pogled na življenjsko okolje koščičnega škratca *Coenagrion ornatum* v potoku Lagvaj pri Braslovčah (levo: 1-VI-2019, desno: 9-VI-2019; Foto: M. Bedjanič).

Dne 9-VI-2019 sem ponovno izbral ugodnejši čas in se ob idealnem vremenu na izbranem odseku potoka Lagvaj mudil med 10.55 in 12.00. Vrvež koščičnih škratev med steblikami pokončnega ježka *Spartanium erectum* je bil navdušujoč – opazoval sem približno 50 samcev, pa kar okoli 100 parčkov in kolesljev.

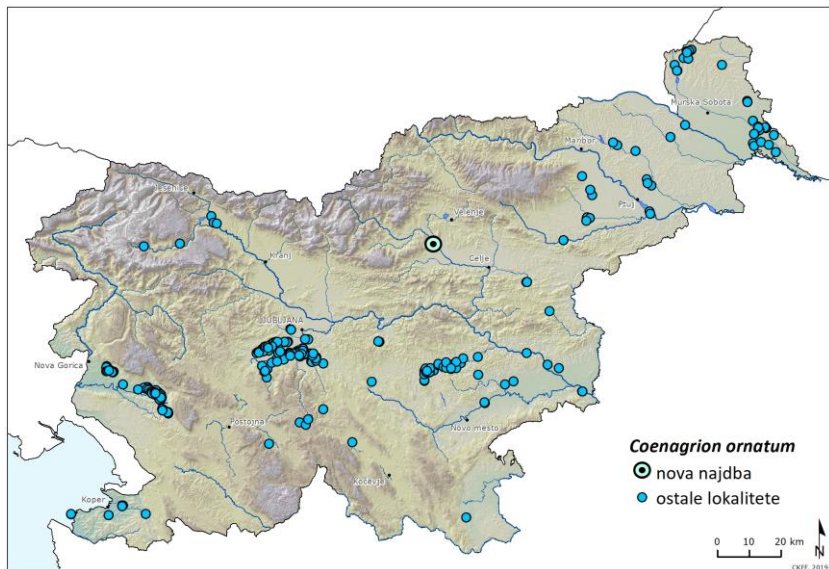
Paritvena sla je bila na vrhuncu in prav nobeni samici na potoku ni uspelo pobegniti kleščastemu prijemu zadkovih priveskov neumornih samcev. Med vso to gnečo sta iz vodnega rastlinja izletela tudi še dva sveže preobražena koščična škratca... Izmed kačjepastirske družine so jim družbo tudi ta dan delali le spreletavajoči bleščavci, pa sinji presličarji ter osamljeni rani plamenec, popisal pa sem še samico modrega ploščca *Libellula depressa*.

SLIKI 4 in 5. Utrinka iz paritvenega vrveža koščičnih škratcev *Coenagrion ornatum* na potoku Lagvaj pri Braslovčah (9-VI-2019; Foto: M. Bedjanič).

Zaradi drugih obveznosti in počitnic sem se lahko koščičnim škratcem na potoku Lagvaj ponovno posvetil šele 27-VII-2019, ko sem lokaliteto obiskal v lepem sončnem vremenu med 10.25-10.45. Koščičnega škratca ni bilo več na spregled, zelo številčni pa so bili modri in pasasti bleščavci ter sinji presličarji. Popisal sem tudi samico bledega peščenca *Onychogomphus forcipatus* in kar okoli 20 samcev malega modrača *Orthetrum coerulescens*. Zadnja letošnja obiska sem potoku Lagvaj posvetil 8-X in 9-X-2019, ko sem z namenom vzorčenja rakov tam pozno popoldan postavil tri vrše. Ob tem je mimo priletela samica zelenomodre deve *Aeshna cyanea*, v sami vrši pa se je naslednji dan znašel velik samec navadnega koščaka *Austropotamobius torrentium*, ki sem ga v potoku prvič popisal že 9-VI-2019. Nekaj je bilo tudi rib – pezdirk *Rhodeus amarus*, klen *Squalius cephalus* in navadni globoček *Gobio gobio*, poleg njihovih fotografij pa je kolega Marijan Govedič prijazno potrdil še določitev nekaj nabranih lupin školjk, ki so pripadale navadnemu škrčku *Unio crassus*.

Nekaj zgornje »neodonatološke« vsebine sem priključil namenoma, saj prav zanimivo krepi naravovarstveni pomen potoka Lagvaj. Čeprav je slednji skozi oči odonatologa zelo lep in zanimiv, bi ga marsikdo označil le kot manjši uravnani vodotok sredi kulturne krajine in brez pomisleka uvrstil v kategorijo »nič posebnega«. Pretekli človekovi posegi v potok so vsled ravne linije njegovega toka neizpodbitni, verjetno pa je od tega preteklo že nekaj desetletij in narava je uspešno zabilasla takrat povzročeno škodo. Danes tako že zelo kratek raziskani odsek potoka naseljujejo vsaj štiri vrste, ki jih varuje *Direktiva o habitatih*, namreč koščični škratcec (Priloga II), pezdirk (Priloga II in IV), potočni škrček (Priloga II in IV) ter navadni koščak (Priloga II in IV). Seznam zavarovanih in ogroženih vrst potoka Lagvaj s tem zelo verjetno ni zaključen, nenazadnje lahko k seznamu formalno dodam vsaj še velikega studenčarja *Cordulegaster heros* (Priloga II in IV), ki sem ga 27-VII-2019 opazoval slaba 2 kilometra jugovzhodno, na izvirnem delu potoka pod Dobrovljami, južno od Letuša (GK 502049, 129258; alt. 311 m). Menim, da potok Lagvaj zasluži naravovarstveno pozornost in obravnavo, še posebej ker gre za miniaturno življenjsko okolje sredi kulturne krajine, ki ga lahko nepredvideni kmetijski ali vodarski ukrepi močno okrnijo.

SLIKA 6. Razširjenost koščičnega škratca *Coenagrion ornatum* v Sloveniji, z označeno novo najdbo iz Braslovč (Vir: Podatkovna baza CKFF in SOD, 31-X-2019).

Nova najdba koščičnega škratca v zahodnem delu Spodnje Savinjske doline vsled regionalnih naravnogeografskih danosti ni zelo presenetljiva, je pa precej izolirana od drugih znanih lokalitet vrste pri nas (SLIKA 6). Še najbližje, okoli 33 kilometrov jugovzhodno, sta koščičnega škratca na reguliranem pritoku Voglajne

pod zaselkom Velika Gorica, jugovzhodno od Šentjurja, pred nekaj leti našla ŠALAMUN & KOTARAC (2014). Močne populacije v Mirnski dolini (BAHOR, 2017) so okoli 40 kilometrov južneje, tiste na Ljubljanskem barju pa že 60 kilometrov proti jugozahodu (ŠALAMUN & GOVEDIČ, 2019), kar je vse preveč za funkcionalno povezavo med populacijami tega majhnega enakokrilega kačjega pastirja. Močna populacija koščičnega škratca v potoku Lagvaj pri Braslovčah gotovo ni popolnoma izolirana in zelo verjetno je koščični škratec prisoten še kje v Spodnji Savinjski dolini. Za potrditev te domneve ter za načrtovanje varstvenih ukrepov pa bodo potrebne dodatne terenske raziskave.

Razveseljivo je, da je o biologiji, ekologiji in razširjenosti koščičnega škratca pri nas znanega vedno več (npr. ŠALAMUN & GOVEDIČ, 2019; ERBIDA, 2016; BAHOR, 2017), saj bomo lahko le tako argumentirano načrtovali ohranjanje in spremljanje stanja populacij te ogrožene vrste. Vsak nov kamenček v tem zaenkrat le delno sestavljenem mozaiku je pomemben in zanimiv – tudi pričujoča najdba iz Savinjske doline sodi v ta kontekst.

LITERATURA:

- BAHOR, M., 2017. *Favna kačjih pastirjev (Odonata) Mirnske doline in ovrednotenje naravovarstveno pomembnih območij*. Magistrsko delo, Magistrski študij – 2. stopnja, Študij ekologije in biodiverzitete, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani. Ljubljana. ix + 71 str.
- ERBIDA, N., 2016. *Populacijska dinamika koščičnega škratca (Coenagrion ornatum) na izbrani lokaciji na Ljubljanskem barju*. Magistrsko delo, Magistrski študij – 2. stopnja, Študij Ekologije in biodiverzitete, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani. Ljubljana. x + 51 str. + pril. A
- ŠALAMUN, A. & M. GOVEDIČ, 2019. *Popis stanja koščičnega škratca (Coenagrion ornatum) na Ljubljanskem barju. Faza 1: Popis izhodiščnega stanja s predlogom ukrepov na izbranih območjih. Končno poročilo*. Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 36 str. + digitalne priloge. [Naročnik: Javni zavod Krajinski park Ljubljansko barje, Notranje Gorice.]
- ŠALAMUN, A. & M. KOTARAC, 2014. *Popis kačjih pastirjev (Odonata) v dolini reke Voglajne: končno poročilo*. V: M. Govedič & A. Lešnik (ured.), *Ocena stanja za območje Natura 2000 na porečju Voglajne: končno poročilo*, str. 117-129, Center za kartografijo favne in flore, Miklavž na Dravskem polju. 307 str. + digitalne priloge.
- ŠALAMUN, A., D. VINKO, M. BAHOR & M. BEDJANIČ, 2018. *Nova dognanja o razširjenosti koščičnega škratca Coenagrion ornatum (Odonata) v Sloveniji - New cognitions on distribution of Ornate Bluet Coenagrion ornatum (Odonata) in Slovenia*. V: J. Podlesnik & V. Klokočovnik (ured.), *Knjiga povzetkov, Peti slovenski entomološki simpozij z mednarodno udeležbo, posvečen 80-letnici akademika prof. dr. Matije Gogala in 50-letnici smrti prof. dr. Štefana Michielija*, Maribor, 21. in 22. september 2018 – Book of Abstracts, Fifth Slovenian Entomological Symposium with International Attendance, dedicated to Academician Prof. Dr. Matija Gogala on the Occasion of his 80th Birthday and 50th Anniversary of the Death of Prof. Dr. Štefan Michieli, Maribor, 21st and 22nd September 2018, str. 30, Univerzitetna založba Univerze v Mariboru, Maribor.
- VINKO, D., 2016. *Favna kačjih pastirjev (Odonata) Vipavske doline*. Diplomsko delo, univerzitetni študij, Oddelek za biologijo, Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani, Ljubljana. XI + 86 str. + pril. A-F.

(M. BEDJANIČ)